Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
JULIANE KOKOTT
przedstawiona w dniu 25 czerwca 2015 r.[1]

Sprawa C-404/14

Marie Matoušková, specjalny urzędnik sądowy nadzorujący postępowanie spadkowe

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Nejvyšší soud České republiky (Republika Czeska)]

Rozporządzenie (WE) nr 2201/2003 — Jurysdykcja oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej — Przedmiotowy zakres stosowania — Umowa w sprawie działu spadku pomiędzy małżonkiem spadkodawcy oraz jego dziećmi reprezentowanymi przez kuratora — Wymóg zatwierdzenia przez sąd

I – **Wprowadzenie**

1. W niniejszej sprawie Trybunał dokona uściślenia przedmiotowego zakresu stosowania tak zwanego rozporządzenia Bruksela II bis[2] w „sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej".

2. Takie postępowania są zasadniczo objęte zakresem stosowania rozporządzenia Bruksela II bis. Jednakże wskazanego rozporządzenia zgodnie z jego art. 1 ust. 3 lit. f) nie stosuje się do „powiernictwa i dziedziczenia".

3. Sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy wyjątek przewidziany w art. 1 ust. 3 lit. f) znajduje zastosowanie, jeżeli dla małoletnich spadkobierców w postępowaniu spadkowym ustanowiono kuratora, który zawarł w imieniu małoletnich umowę w sprawie działu spadku, a umowa ta ma być następnie zatwierdzona przez sąd.

4. Udzielenie odpowiedzi na to pytanie prejudycjalne stwarza Trybunałowi także możliwość rozgraniczenia właściwych zakresów stosowania rozporządzenia Bruksela II bis oraz tak zwanego rozporządzenia spadkowego[3].

1 — Język oryginału: niemiecki.

2 — Rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000, zwane dalej „rozporządzeniem Bruksela II bis" (Dz.U. L 338, s. 1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 19, t. 6, s. 243).

3 — Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.U. L 201, s. 107); w kwestii wejścia w życie tego aktu zob. art. 84 rozporządzenia spadkowego.

II – **Ramy prawne**

5. Zgodnie z motywami 5 i 9 rozporządzenie Bruksela II bis obejmuje „wszystkie orzeczenia w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej", czyli między innymi także kwestie „wyznaczenia oraz zakresu zadań osoby lub jednostki, której powierzono zarząd majątkiem dziecka, reprezentowanie dziecka i udzielanie mu pomocy; oraz […] zarządu, zabezpieczenia lub rozporządzania majątkiem dziecka […]."

6. Artykuł 1 rozporządzenia Bruksela II bis reguluje przedmiotowy zakres stosowania i stanowi:

„1. Niniejsze rozporządzenie ma zastosowanie, bez względu na rodzaj sądu, w sprawach cywilnych dotyczących:

„[…]

b) przyznawania, wykonywania, przekazywania, pełnego lub częściowego pozbawienia odpowiedzialności rodzicielskiej.

2. Sprawy, o których mowa w ust. 1 lit. b), dotyczą w szczególności:

[…]

b) opieki, kurateli i podobnych instytucji prawnych;

c) wyznaczenia oraz zakresu zadań każdej osoby lub jednostki, która jest odpowiedzialna za osobę lub majątek dziecka, reprezentuje je lub udziela mu pomocy;

[…]

e) środków mających na celu ochronę dziecka w odniesieniu do zarządu, zabezpieczenia lub rozporządzania majątkiem dziecka.

3. Niniejsze rozporządzenie nie ma zastosowania do:

[…]

f) powiernictwa oraz dziedziczenia;

[…]".

7. Zgodnie z art. 2 pkt 7 rozporządzenia Bruksela II bis pojęcie „odpowiedzialności rodzicielskiej oznacza ogół praw i obowiązków, które zostały przyznane osobie fizycznej lub prawnej orzeczeniem, z mocy prawa lub poprzez prawnie wiążące porozumienie, dotyczących osoby lub majątku dziecka", przy czym zgodnie z art. 2 pkt 8 tego rozporządzenia za „podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej" uważa się „każdą osobę, na której spoczywa odpowiedzialność rodzicielska za dziecko".

III – **Postępowanie główne i wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym**

8. W maju 2009 r. w Królestwie Niderlandów zmarła obywatelka czeska. Zmarła pozostawiła po sobie męża oraz dwoje małoletnich wspólnych dzieci, zwanych dalej łącznie „spadkobiercami". W chwili śmierci spadkodawczyni spadkobiercy mieli miejsce zamieszkania w Niderlandach.

9. W kwietniu 2010 r. Městsky soud v Brně (sąd rejonowy w Brnie) wszczął postępowanie spadkowe i powierzył jego przeprowadzenie notariusz M. Matouškovej, działającej w charakterze komisarza sądowego, w celu przeprowadzenia poszczególnych etapów postępowania spadkowego. Z uwagi na możliwość wystąpienia konfliktu interesów pomiędzy spadkobiercami Městsky soud powołał „kuratora ad hoc" w celu reprezentowania małoletnich dzieci.

10. W lipcu 2011 r. spadkobiercy zawarli umowę w sprawie działu spadku, przy której małoletnie dzieci były reprezentowane przez ich kuratora ad hoc.

11. W sierpniu 2012 r. owdowiały małżonek wskazał w postępowaniu spadkowym jako nową okoliczność fakt, iż zmarła w chwili śmierci w rzeczywistości miała miejsce zamieszkania w Królestwie Niderlandów, a nie, jak dotychczas przyjmowano, w Republice Czeskiej. Ponadto przedłożył on niderlandzki dokument w sprawie dziedziczenia z dnia 14 marca 2011 r., zwany dalej „stwierdzeniem nabycia spadku", które zostało wydane w ramach niderlandzkiego postępowania spadkowego.

12. Ze względu na powyższe zmieniono zawartą w lipcu 2011 r. umowę między spadkobiercami w ten sposób, że odpowiadała ona wynikom przeprowadzonego już w Niderlandach postępowania spadkowego.

13. W sierpniu 2012 r. specjalny komisarz sądowy wystąpił do sądu Městsky soud v Brně o zatwierdzenie umowy między spadkobiercami w stosunku do małoletnich dzieci.

14. Městsky soud nie wydał merytorycznego orzeczenia zgodnego z wnioskiem komisarza sądowego, gdyż małoletni, których sprawa dotyczy, przez długi okres czasu mieszkali poza Republiką Czeską; nie stwierdził też braku własnej właściwości i nie przekazał sprawy do Nejvyšší soud (sądu najwyższego Republiki Czeskiej) w celu określenia właściwości sądowej.

15. W tym stanie rzeczy komisarz sądowy zwrócił się w dniu 10 lipca 2013 r. bezpośrednio do Nejvyšší soud i wniósł o określenie sądu właściwego miejscowo dla zatwierdzenia umowy między spadkobiercami.

16. Nejvyšší soud zawiesił toczące się przed nim postępowanie i zwrócił się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w przedmiocie następującego pytania:

„Jeżeli umowa dotycząca spadku zostaje zawarta w imieniu małoletnich przez ich kuratora, i dla swojej ważności wymaga ona zgody sądu, to czy to działanie sądu stanowi środek w rozumieniu art. 1 ust. 1 lit. b), czy też w rozumieniu art. 1 ust. 3 lit. f) z dnia 27 listopada 2003 r. rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000?".

IV – **Ocena prawna**

17. Stan faktyczny przedstawiony przez sąd odsyłający oraz krajowe postępowanie pozostawiają wiele pytań bez odpowiedzi, dlatego też należy najpierw zbadać kwestię dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

A – *Dopuszczalność wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym*

18. Trybunał nie jest w stanie wyrobić sobie pełnego obrazu sytuacji dotyczącego omawianej sprawy spadkowej na podstawie informacji przekazanych mu przez sąd odsyłający. Dotyczy to w szczególności postępowania spadkowego w Niderlandach, którego przebieg nie został w istotnym zakresie przedstawiony.

19. Trybunał nie został poinformowany ani o tym, dlaczego wszczęto postępowanie spadkowe nie tylko w Republice Czeskiej, lecz także w Niderlandach, ani też o tym, czy małoletnie dzieci były reprezentowane w tym postępowaniu. Tak samo niewyjaśniona pozostaje kwestia, czy niderlandzkie stwierdzenie nabycia spadku obejmuje jedynie prawa ojca, czy także dzieci, i z jakiego powodu po przeprowadzeniu niderlandzkiego postępowania spadkowego konieczne było w ogóle dalsze działanie komisarza sądowego z Czech lub też Městsky soud v Brně.

20. Pomimo tych niejasności Trybunał dysponuje wystarczającymi informacjami, aby rozpatrzeć pytanie zadane przez sąd krajowy.

21. Pytanie prejudycjalne odnosi się bowiem wyłącznie do zagadnienia, czy objęte wnioskiem sądowe zatwierdzenie, którego przedmiotem jest zawarta w ramach czeskiego postępowania spadkowego umowa między spadkobiercami, podlega pod zakres stosowania rozporządzenia Bruksela II bis i z tego powodu nie dotyczy niderlandzkiego postępowania spadkowego.

22. Sąd odsyłający przedstawił szczegółowo samo będące przedmiotem postępowania czeskie postępowanie spadkowe, tak że ramy faktyczne i prawne wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym są dla Trybunału wystarczająco jasno określone.

23. Zagadnienia prawnej skuteczności omawianych uzgodnień nie zostały co prawda przedstawione, mogły zostać jednak pominięte. Sąd odsyłający musi bowiem na danym etapie postępowania rozstrzygnąć jedynie zagadnienie właściwości. W tym celu powinien wiedzieć, czy może powołać się na rozporządzenie Bruksela II bis, czy też nie znajduje ono zastosowania [4].

24. Dlatego też nie ma wątpliwości, że pytanie prejudycjalne ma znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, przy czym należy dodatkowo wskazać, iż ocena tego zagadnienia jest w ostatecznej konsekwencji zadaniem sądu krajowego.

25. Dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie stoi też na przeszkodzie okoliczność, iż przedmiot sporu postępowania głównego należy przyporządkować do postępowań niespornych.

26. Co prawda postępowania niesporne niemające charakteru wykonywania funkcji wymiaru sprawiedliwości – tak jak na przykład działanie sądu krajowego jako organu administracji [5] – zasadniczo nie stanowią podstawy do występowania z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, niemniej jednak wniosek taki może być dopuszczalny w ramach postępowania niespornego, gdy w toku takiego – ukształtowanego zasadniczo jako postępowanie niesporne – postępowania nie rozpatrzono pozytywnie wniosku i odnośnie do tej kwestii powstaje spór prawny [6].

4 — Zagadnienia, czy objęte wnioskiem sądowe zatwierdzenie jest w ogóle pod względem prawnym konieczne i jakie prawo w tym zakresie obowiązuje, również nie są przedmiotem wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, tak więc mogą pozostać na obecnym etapie postępowania kwestią otwartą i nie powinny być przedmiotem rozważań Trybunału.

5 — Zobacz na przykład wyrok Job Centre, C-111/94, EU:C:1995:340, pkt 9–11, odnośnie do zatwierdzenia statutu spółki w celu wpisania do rejestru w ramach włoskiego „giurisdizione volontaria”.

6 — Zobacz, podobnie, przytoczony powyżej wyrok Job Centre, w którym w pkt 11 wyjaśniono: „Jedynie gdy osoba, która zgodnie z prawem krajowym jest uprawniona do złożenia wniosku o zatwierdzenie, wniesie środek odwoławczy od odmowy zatwierdzenia, a zatem też od odmowy rejestracji, można przyjąć, iż sąd, do którego się zwrócono […], wykonuje zadanie z zakresu wymiaru sprawiedliwości, którego celem jest uchylenie aktu prawnego naruszającego prawo wnioskodawcy.

27. W związku z negatywnym stanowiskiem Městsky soud v Brně należy uznać, że taka sytuacja ma miejsce i dlatego też wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest dopuszczalny.

B – *Merytoryczna ocena pytania prejudycjalnego*

28. Poprzez pytanie prejudycjalne sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy rozporządzenie Bruksela II bis znajduje zastosowanie do zatwierdzenia czeskiej umowy między spadkobiercami, czy też jest ono objęte wyłączeniem zawartym w art. 1 ust. 3 lit. f) tegoż rozporządzenia, zgodnie z którym „dziedziczenia" nie są objęte zakresem jego stosowania.

29. Na pierwszy rzut oka przepis ten stoi na przeszkodzie temu, aby przyjąć, iż rozporządzenie Bruksela II bis znajduje zastosowanie w postępowaniu głównym.

30. Jest to tym bardziej słuszne, iż dziedziczenia wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia Bruksela II bis są objęte zakresem uregulowania zawartego w rozporządzeniu spadkowym, które – pomijając określone wyjątki – zamierza uregulować „wszystkie[7] cywilnoprawne aspekty dziedziczenia majątku po osobie zmarłej"[8].

31. Rozporządzenia te mają charakter komplementarny pod względem swej siatki pojęciowej: rozporządzenie Bruksela II bis nie powinno kolidować z rozporządzeniem spadkowym, gdyż dziedziczenia są wyłączone zakresu z jego stosowania, i na odwrót – to co jest uregulowane w sposób wyczerpujący w rozporządzeniu Bruksela II bis, nie wymaga ujęcia w rozporządzeniu spadkowym.

32. Co prawda rozporządzenie spadkowe nie znajduje jeszcze zastosowania pod względem temporalnym do czeskiego postępowania głównego, jednakże jego przyszły zakres stosowania umożliwia wyciągnięcie wniosków co do kwestii, jaki zakres ma w ocenie prawodawcy kryterium wyłączające „dziedziczenia" z rozporządzenia Bruksela II bis.

33. Odnośnie do omawianej czeskiej umowy między spadkobiercami należy w tym kontekście najpierw wskazać, iż nie stanowi ona umowy dotyczącej spadku w rozumieniu rozporządzenia spadkowego.

34. Zgodnie z jego art. 3 ust. 1 lit. b) rozumie się jako umowę dotyczącą spadku „umowę […], która […] tworzy, zmienia lub pozbawia praw do przyszłego spadku lub przyszłych spadków po co najmniej jednej osobie będącej stroną umowy". Czeskie postępowanie spadkowe dotyczy jedak nie *przyszłego* spadku, lecz zarządzania *już otwartym* spadkiem na podstawie porozumienia pomiędzy spadkobiercami.

35. Jednakże zgodnie z art. 23 tego aktu rozporządzenie spadkowe obejmuje nie tylko umowy dotyczące spadku, lecz generalnie „ogół spraw dotyczących spadku", włącznie z „działem spadku".

36. Przedmiotem omawianego w niniejszej sprawie czeskiego porozumienia jest – jak się wydaje – taki dział spadku. Przemawia to na pierwszy rzut oka za tym, że także omawiany wymóg uzyskania zatwierdzenia powinien zostać uznany za związany ze spadkiem i dlatego mógłby być wyłączony zgodnie z art. 1 ust. 3 lit. f) rozporządzenia Bruksela II bis z zakresu jego stosowania.

37. Jednakże ze związanego z prawem spadkowym kontekstu czeskiego wymogu zatwierdzenia nie należy przedwcześnie i ogólnie wyciągnąć wniosku, iż rozporządzenie Bruksela II bis nie znajdowałoby w stosunku do niego zastosowania.

7 — Podkreślenie moje.

8 — Zobacz motyw dziewiąty rozporządzenia spadkowego.

38. Z przedmiotowego zakresu zastosowania rozporządzenia spadkowego wyłączone są[9] mianowicie zgodnie z jego art. 1 ust. 2 lit. b) „zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych osób fizycznych", czyli właśnie obszary prawa będące przedmiotem postępowania głównego, które dotyczy kuratora ad hoc dla małoletnich oraz sądowego zatwierdzenia umowy zawartej przez ich przedstawiciela.

39. W tym zakresie nie należy więc obawiać się kolizji przedmiotowych zakresów zastosowania rozporządzenia Bruksela II bis i rozporządzenia spadkowego; wręcz przeciwnie: zachodzi konieczność usunięcia luki w prawie extra legem, która pojawia się w zakresie stosowania rozporządzenia spadkowego jeżeli chodzi o zagadnienia zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych osób fizycznych.

40. Do wypełnienia tej luki narzuca się stosowanie rozporządzenia Bruksela II bis. Za jego pomocą można – stosując ścisłą wykładnię wyłączenia „dziedziczenia" zawartego w art. 1 ust. 3 lit. f) – doprowadzić przedmiot sporu z postępowania głównego do ukształtowanego przez prawo Unii komplementarnego i koherentnego systemu przepisów.

41. Poza tym w sprawie Schneider[10] Trybunał potwierdził już, iż zagadnienia zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych oraz związane z nimi kwestie przedstawicielstwa oceniane są zasadniczo według własnych kryteriów, a nie jako niesamodzielne kwestie wstępne danej czynności prawnej. Sprawa ta dotyczyła również problemów postępowania niespornego, które jednakże pojawiały się w związku z rozporządzeniem Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych[11].

42. W sprawie tej „częściowo pozbawiony zdolności do czynności prawnych obywatel" państwa członkowskiego wszczął przed sądem innego państwa członkowskiego postępowanie niesporne i wnosił o udzielenie zgody na zbycie przysługującego mu udziału w nieruchomości położonej na terytorium tego innego państwa członkowskiego.

43. Sąd państwa położenia nieruchomości, do którego skierowano wniosek, miał w ramach postępowania niespornego wątpliwości co do swojej właściwości, chociaż zgodnie z art. 22 pkt 1 rozporządzenia Bruksela I w sprawach, których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach, właściwe są sądy państwa członkowskiego, w którym nieruchomość jest położona.

44. Trybunał orzekł w tej sprawie, że rozporządzenie Bruksela I *nie* znajduje zastosowania do takiego postępowania niespornego. Dotyczy ono bowiem zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, jak również ustawowego przedstawicielstwa osób fizycznych w rozumieniu art. 1 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 44/2001 r., wyłączonych z jego przedmiotowego zakresu zastosowania[12].

45. To samo musi obowiązywać w niniejszej sprawie w odniesieniu do rozporządzenia spadkowego. Z uwagi na to, że rozporządzenie to nie znajduje zastosowania w odniesieniu do zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych osób fizycznych, nie stoi ono na przeszkodzie stosowaniu rozporządzenia Bruksela II bis oraz ścisłej wykładni pojęcia „dziedziczenia" w rozumieniu wyłączenia zawartego w art. 1 ust. 3 lit. f).

9 — To wyłączenie obwiązuje „z zastrzeżeniem art. 23 ust. 2 lit. c) oraz art. 26". Żaden z tych przepisów nie znajduje jednak zastosowania w niniejszej sprawie: artykuł 23 odnosi się do zdolności do dziedziczenia, zaś art. 26 reguluje między innymi „dopuszczalność przedstawicielstwa do celów dokonania rozrządzenia na wypadek śmierci".

10 — Wyrok Schneider, C-386/12, EU:C:2013:633.

11 — Dz.U. L 12, s. 1, zwane dalej „rozporządzeniem Bruksela I".

12 — Wyrok Schneider, C-386/12, EU:C:2013:633, pkt 31.

46. W tym samym kierunku zmierza sprawozdanie wyjaśniające Paula Lagarde'a [13] dotyczące konwencji haskiej o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej i środków ochrony dzieci z dnia 19 października 1996 r. (zwanej dalej „konwencją haską)" [14].

47. W ramach historycznej i systemowej wykładni rozporządzenia Bruksela II bis sprawozdanie Lagarde'a może dostarczać wskazówek dla wykładni odnośnych przepisów rozporządzenia. Przepisy rozporządzenia dotyczące pieczy oparte są bowiem na pracach przygotowawczych dotyczących konwencji haskiej i w znacznej części odpowiadają przepisom tej konwencji. Z tego względu przepisy rozporządzenia i odnośne postanowienia konwencji powinny być w miarę możliwości interpretowane w ten sam sposób, tak aby rezultaty stosowania tych aktów prawnych nie różniły się między sobą w zależności od tego, czy dany przypadek dotyczy państwa członkowskiego, czy też państwa trzeciego [15].

48. W odniesieniu do zawartego w art. 4 lit. f) konwencji haskiej wyjątku dotyczącego „dziedziczenia", który odpowiada wyjątkowi zawartemu w rozporządzeniu Bruksela II bis, sprawozdanie Lagarde'a wyjaśnia od razu, że spadki zasadniczo są wyłączone z zakresu uregulowania konwencji. Jednakże sprawozdanie nie wyklucza, że „o ile statut spadkowy przewiduje działanie ustawowego przedstawiciela dziecka, osoba ta zostanie ustalona na podstawie przepisów konwencji" – i opowiada się w konsekwencji za ścisłą wykładnią wyjątku przewidzianego dla dziedziczenia.

49. To samo powinno dotyczyć – gdyż, tak jak wykazano w pkt 37 i nast., żadne wynikające z prawa Unii względy się temu nie sprzeciwiają – także wykładni rozporządzenia Bruksela II bis i dlatego też wyjątek z tego rozporządzenia odnoszący się do spadków nie powinien znaleźć zastosowania do spornego zatwierdzenia umowy między spadkobiercami.

50. W świetle powyższych rozważań zatwierdzenie objęte wnioskiem w postępowaniu głównym – oraz oznaczenie sądu właściwego dla tej czynności – powinno być traktowane jako sprawa cywilna dotycząca „przyznawania, wykonywania [względnie] przekazywania […] odpowiedzialności rodzicielskiej" w rozumieniu art. 1 ust. 1 lit. b) oraz art. 2 pkt 7 rozporządzenia Bruksela II bis.

V – **Wnioski**

51. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby Trybunał Sprawiedliwości odpowiedział na pytanie prejudycjalne w następujący sposób:

Sądowe zatwierdzenie umowy o dział spadku zawartej przez kuratora w imieniu małoletniego jest objęte art. 1 ust. 1 lit. b), a nie art. 1 ust. 3 lit. f) rozporządzenia (WE) nr 2201/2003.

13 — Zwane dalej „sprawozdaniem Lagarde'a", w wersji niemieckiej dostępne na stronie internetowej http://hcch.e-vision.nl/upload/expl34d.pdf.

14 — Tekst jest dostępny również w tłumaczeniu na język niemiecki na oficjalnej stronie internetowej Konferencji Haskiej: http://hcch.e-vision.nl/upload/text34d.pdf.

15 — Zobacz moje stanowisko w sprawie Health Service Executive, C-92/12 PPU, EU:C:2012:177, pkt 17.